

LIBRIS

We know
books

Nyíró József
Uz Bence

Editura KEDVENC Kiadó

Székelyudvarhely 2022

ISBN 978-606-9633-20-5

A tüdőcsúcshurutom miatt havasi levegőt rendelt a doktor. Ekkor ismerkedtem meg Uz Bencével, aki akkor még utász volt. Hozzáköltözök a havasra, az erdei szállások népe közé. Sokan laknak a havasokon, pásztornépek, s más szegény emberek. Fát vágnak, és gondozzák a más jószágát. Kemény, veszedelmes élet ez idefenn, de megszokták. A gyermekek már itt is születtek a rengetegben. Erősek, szívósak az erdei emberek, kik nem félnek a vértől, haláltól. Istenről csak derengő sejtelmük van, és úgy nézik a világot, mint a farkasok, melyek éjszakánként ott nyugtalankodnak a szomszédos fák között. Fegyverük a kés és fejsze, a fog és a köröm. Homályos, babonás mesék, nevetlen titkok szorítják agyaikat, különös dalokat morognak, és van köztük, ki beszélni tud az állatokkal. Juhtej- és tűzszagúak, foguk fehér, csattogó, arcuk piros, kovással írnak és számolnak. Tekintetükben benne van az egek mélysége és a pokol ijedt félelme. A templomba ritkán ereszkednek le, és a misén elkáprázva hallgatnak. Isten azonban ismeri és szereti őket. Különösen vén Üdö Mártont tartja számon, ki jó embere neki. Ő szokott különben idefenn Istennek szolgálni „jeles” napokon, vagy ha betegség, halál, erős idő, rontások és egyéb veszedelmek szorongatják őket. Előveszi ilyenkor a még nálánál is vénebb könyvet, amiben benne van minden bölcsesség.

Uz Bencét becsüli, mert „hivatalbéli” ember, pedig Hence nem érdemli meg ezt a nagy tisztességet. Fuzsitos, mókás, bolond, jókedvű ember, aki úgy hazudik, mintha könyvből olvasná, és csak a bolondságon jár az esze. Megtréfálja még az angyalokat is.

Szerettük egymást. Legény volt ő is, legény voltam én is, neki is volt szeretője, nekem is. Olyan életet éltünk a gyönyörű erdők közt, mint az angyalok. Drága jókedve volt mindig, szép piros arca ragyogott, és fáradhatatlanul tanítgatott az erdei életre. Csodálatos tudománya volt, amit könyvből nem lehet megtanulni, mert egyenesen ősember elődeitől örökölte. Egy fejszén és két kezén kívül nem volt más szerzője, de olyan vadhúst ettünk mégis, amilyent akartunk. Nincs az a szerelmes őz, amelyik úgy tudott volna sírni, mint ő. Az elvakult bakok

úgyszólván a markába sétáltak. Makogott, mint a nyúl, és dürgés idején maga köré gyűjtötte az összes vadpávakat. A magyarótyúkot követ hajította agyon, ha kedve szottyant rájuk.

Független, szabad, szép élet volt. Embert csak akkor láttunk (szerencsére), ha „követet” küldtünk a faluba. Idekünn a havason úgy van, hogy az ember nem ütheti be minden pillanatban az orrát a faluba, mert az messze van; azért az erdei emberek nagy tájékról összegyűlnek ahhoz, aki soros, és vele intéztetik el ügyeiket, bajaikat. Hetenkint egyszer szokás ilyen „követet” küldeni, aki hoz sót, borsot, puliszkalisztet, dohányt, istrángot, szekérkenőit, egyszóval mindent, amit a havason nem árulnak, mert ott nem árulnak semmit. A megbízásokat, üzenetekét, hírmondást szintén ez a követ hordozza, aki szombaton megy, vasárnap délutánra pedig meg kell jönnie, török-szakad. Az apostolok nem várták jobban a szent lelkét, mint mi a követet. A levél, a papíros nem üsmeretes idekünn. Előszóval történik minden. Szerelmek, tragédiák, az élel ezerféle változása zajlik le. A kép olyanféle lehet, mint mikor még nyilvánosan gyóntak az emberek.

Ülünk tehát a tűz körül legalább harmincan, s tisztességesen beszélgetünk. A tűz sem azért ég, mintha szükség volna reá, hanem mert a tűz arra való, hogy égjen. Fa van elég ott, hadd égjen. Az embereken, asszonyokon se sok látnivaló van. Biza mocskosok, rongyosok, foltosak, megviseltek. Szakáll, bajusz benőtte az arcot, a haj nyíratlan, zsíros, a szaguk se kellemetes. Egészségünk azonban jó van, s erőnk olyan, hogy – csak meg kell nézni a fehérnépeket, mert az mindenik meg van elégedve. Nem nyavalyognak, mint várososon, s nem fáj a fejük. Tömöttek, pirosak s olyan kemények, hogy a bolhát meg lehetne ölni a mejjiken. Az a valamil... Egyéb baj nem is történt az elmúlt héten, minthogy a Bács Jani kutyája megveszett, megmárt három ökröt s a gazdáját. Nem hisszük azonban, hogy megvesznek, mert lángoló vassal kiégettük az ökröket és Bács Janit is. Inkább az ember szomorkodik, s mintha habzanék is a szája... Csak a marháknak ne legyen semmi bajuk. Embert lehet kapni eleget, de az ökörért sok pénz kell... Meglátjuk, hogy mi lesz, no! Szerencsére még nem iszonyodnak a víztől. A Csedő úr éflegény szolgálja megsértette a kezét, de az még a múlt héten

történt, a seb üszkösödik, s ha nem egyéb, még megmúrá, de úgy kell neki, miért nem tud ügyelni! Úgyse sír utána senki a szeretőjén kívül, mert nincs se apja, se anyja. A leány sincs miért sajnálni, mert mielőtt volt szeretője a sírban a feje alá tenné a markát, hogy jobban nyugodjék, már úgylis más legény ölében ül.

Mondom, ülünk, s várjuk az Udó Márton törvénytelen fiát, mert ma ő a szeres-követ.

– Jöhetne! – morogja Marci bácsi. Ő is csak azért, mert a fiáról van szó.

– Eljön! – nyugtatják meg.

Arra senki sem gondol, hogy valami baja is történhetik az úton. Annak a mokány, kemény embernek?... No e jól Még a fa is eltörik a lába alatt, amelyikre reálép.

Jön is no. Még van rakva, mint egy mosztikás számár, de mozog felfelé az ösvényen. Egész halom lesz a holmiból, mikor lehányja magáról.

Senki egy szót sem szól, nem kérdez. Első az, amiből élünk. Szét is osztja mindenkinek becsületesen, amit hozott. Most jön a pénz, ami visszajár. Csend lesz, mindenki elkomolyodik. Ellenségesek, szigorúak lesznek a nézések. Pénzről van szó.

– Kied mennyit adott? – fordul Udó Mártonhoz, mert ő a legöregebb. Lehet száz-százöt esztendő, de most is a legharapósabb.

– Én tudjam? – mordul rá a fiára. – Mind od'adtam, ami volt!... Tán nem vesztetted el!

A követ erre kihúzza az ingét a condra-harisnyából. Annak a végibe van kötve körös-körül a visszajáró pénz. A kendercérna jól meg van bogozva.

– Ez a kiedé – mondja a követ, s átadja.

– Csak két lej, te bitang? – támad neki az apja. – Mire pusztítottad el a sok drága pénzt, te akasztófára való? Szakadt volna meg a nyakad kiskorodban!...

Senki sincs megelégedve a visszajáró egy-két lejjel. Keveslik és követelődznek, agyarkodnak a legényre, aki kénytelen igazolni magái az-zal, ami kezdődik, hogy nagyot káromkodik.

– Ide nézzenek kiélekt!
Az erdei népek körülveszik.

– Igaz-e, hogy ide a kődokókhöz kötöttem az apám pénzit?

Ami igaz, az igaz. Az a törvény, hogy az első a havason Üdö Márton. Az ő pénzinek a helye mindenkor a követ köldöke. Attól jobbra haladva körös-körül mindenki beköti a maga pénzit az ingbe a megállapított sorrendben, a szerint, hogy hányadik a szállása a Marci bácsiétól. A visszajáró pénz szintén e szerint helyezi helyére. Akinek nem jár semmi, annak a pénze helyére beleköt egy kavicsdarabot, de a sorrend mindenképpen kell, hogy találjon.

– Úgy van-e? – bögi a legény az igazolás végén. – Hát jól van, jól! – dunnyogják vissza meglegedetten. Most már a követ is leülhet a tűz mellé.

– Édesapám nem üzent valamit? – kérdezi az Ugrai fiú, aki pásztorodással tartja el a családját, mert az öreg Ugrai két esztendeje mégis megvakult, pedig mikor a szentmártoni doktornak megmutatta volt a szemét, s az figyelmeztette, hogy ha többet iszik, bizonyosan megvakul, mérgesen rázta meg a fejét, hogy

„Sömmit se tud a doktor úr! Ki hallott alléiét, hogy két rossz ablak miatt az egész ház összedűljön?”

– Üzenni üzent! – ösmeri el a követ.

Kíváncsian mások is odahallgatnak, hogy mit üzen a vakember.

– Aszonta, hogy könnyebben lát, mint tavaly! – kacag a hírhozó.

– Akkor jó – nyugszik meg a legény.

A jókedv felelevenedik. A követ ontja a híreket a falubók

– A templom új keresztjét felítették. – Azt ki, te?

– Kutya Jóska, a cigány.

– Tán nem? Ugyanbiza? – lepődnek meg.

Nagy dolog a keresztfeltétel. Senki sem mert olyan éktelen magasba felmászni, csak Kutya Jóska. Ő is csak azért, mert egyszer már halott volt, s mikor el akarták temetni, a koporsóban felébredt, s a saját lábán jött haza a temetőből. Örvendtek is neki a többi cigányok. Aki már megjárta a másvilágot, az veszély nélkül felmászhatik a toronygombhoz.

– Mikor felért – újságotla a hírhozó – lekiáltott, hogy „félek!”

– Mitől félsz? – szólott neki Nágó, a pallér.

– Hogy lecesem!

– Ne Félj semmit – biztatta a pallér – mert van hely elég, ahova essél!

Még mindig olyan nagy Kutya Nágó? – kérdezi valaki.

– Ő má nem, mert éppen a héten hagyta ott a második felesége – jegyzi meg a hírhozó.

– Ne beszélj, te! – tetszik a népeknek az újság, S néhány megjegyzéssel meg is magyarázzák a válást.

– Amelyik férfiú meleg cserépre ül s bundadarabra, annak nem kell asszony!... Ha nem embere, nem ül az asszony!...

– Két ökröt vertek volt – magyarázza az Üdő Márton fia – egyet Nágó, egyet az asszony, de a fejrénp mind a kettőt elvitte.

– Most mivel ganyéz szegény Nágó? – szól közbe valaki.

Jót kacagnak rajta. A hírhozó azt magyarázza, hogy a kétféle gyerekek miatt is baj volt:

– A mostohagyermekait nem állhatta semmiképpen.

– A magát bezzeg állhatta! – kottyán bele egyik asszony mérgeesen, felháborodva.

– Azokat igen – hunyorít vissza a legény –, mert azokat akkor es állhatta...

– Ejjó! – böffen fel a kacagás újból.

– Egyebet mit hallottál? – faggatják a faluban járt embert.

– Béla Jóska házasodik!

– Hát az mi a tetűre?

Valaki megmondja mindjárt, de azt nem lehel leírni. Olyan prefernum az, ami az emberrel együtt születik.

– Érdemes dolog még annyi történt, hogy egy autós urat megvertek, ha jól tudom, még szerdán, mert belehajtott a csordába s a jószágot megvadította, egynek el is tört a lába. – Az arcok elkomolyodnak, mert a jószág, amit ők gondolnak, sérthetetlen, szinte szent dolog. Az

emberi élet az más, de a drága, szép ökrök!... Tiszta lehetetlen, hogy megtörtént volna.

— Annyi marha előtt még a főispán es megáll — rázza a fejét hitetlenkedve maga Üdő Márton is.

— Azt azonban igen jól tették, hogy az urat félig döglöttre verték, mert megérdemelte. Addig kellett volna ütni, míg egyet szusszan... Addig...

Kissé elkedvetlenítette a hír az erdei embereket. Már szedelőzködtek is. Menni kell itatni. Az est árnyéka már ereszkedik a fákra, a tűz is ébredni kezd.

Az is érzi, hogy közeleg az éjszaka. A tűz ideje pedig az éj. A madarak is vonulnak hazafelé. A bogarak már lepihentek. Az erdő furcsa rothadó szaga már érzik. A harmat is észrevétlenül lecsett... Üdő Márton már ott baktat a fák között, s a többiek is szedelőzködnek. Egy szép, fiatal menyecske halad el mellettem. Kívánatos, üde, erős és meleg, mint egy büszke, hegyes körmű vadmadár.

— Jere, hálj nálunk! — fogom meg a kezét, és tréfálok az ő nyelvén.

Felkacag, mint a galamb s villan a szeme: — Miért? Hiszen maga nem fél nálam nélkül sem!

— Nono! — fenyeget az ujjával a falubajárt embert. — Maguknak is hoztam valamit — s két írást vesz elő a kebeliből. Egyet nekem, egyet Uz Bencének.

— Ez a hivatalos a tiéd, Bence, a kisasszonyírás az úrfié. Osszák el.

— Hej, a teremtésit! — rikkantok fel örömben a láttára.

— Mégis szép az élet!

— Az a — morog kedvetlenül Uz Bence — hogy a temérdek tűz vesse fel azt es, aki ilyent mond!

— Mi a bajod? — döbbenek rá.

— Vizsgára rendelték a román nyelvűből — nyomja a kezembe a pecsétetes parancsot. — Még ma éccaka mennem kell, hogy odaérjek.

— Tudsz-e románul? — kezdem sajnálni, mert a hivatala, a kenyere függ tőle.

— Az ezután válik meg! — feleli kétértelműen. Levert, morózus,

félhangosan súlyosakat káromkodik, de azért kedvesen langalót vet a tűzre, hogy az „romány”-omat elolvashassam.

EBRIS

We know
books

II.

A vizsgán hamar átesett Bence. Az útkaparótudománnyal nem sokat teketóriázott a bizottság.

– A következő! – unta már a dolgot az elnöklő inspektor.

Uz Bence haptákba vágta magát: – Hier!

– Hogy hívják? – kérdezte az elnök.

– Ik melde gehorsamst: Firer Vadász Uz Bence.

– Miért beszél németül? – haragudott az elnök. Bence nem engedett a haptákból:

– Én azért beszélök némötül – mondotta magyarul – mert jelenleg nyelvvizsgán vagyok!

– Tud románul?

– Értögetök.

Kisült, hogy egy szót sem tud románul. Elcsapták, és az utász házból is ki kellett költözködni.

Pár nap múlva jött is a csendőrmester, aki kilakoltatta.

– Ideje, hogy az erdei vadak végre megnyugodjanak – mondotta megnyugodva.

– Tőlem eddig is megnyughattak – tiltakozott Bence, akinél híresebb orvvadász nem volt a környéken. A vadászatba ugyanis jobban bele lehet bolondulni, mint a fehérnépbe vagy italba.

– Nincs feleséged? – beszélgetett az őrmester.

– Volt, de még leánykorában itthagytott – mókázott Uz Bence.

– Valami vagyoned csak van?

– Van egy kicsi futkosó.

– Mi az a futkosó?

– Ez a kűsdeg, zsebbeli kutya ne!

– Csúf állat! – jegyezte meg az őrmester.
– Csúf a nénéd kontya! – morgott magában Bence, de hát a csendőr előtt nem lehet elárulni, hogy nincs több ilyen kutya Európában. Felmegy ez a fára is a mókus után, s nincs az egész havason az a rókalik vagy madárfészek, amit fejből ne tudna. Ugatni pedig még nem hallotta senki. Nem bolondult meg, hogy ország-világ előtt kikiáltsa, miben sántikálnak a gazdájával.

– Innen hova költözől? – zárta be az állami ajtót a csendőr.

– A Csedő úr szállására megyek őrzőnek.

– S ott mit csinálsz?

– Disznót hizlalok – felelte álnokul Bence, mert úgy értette, hogy vaddisznót hizlal. Az erdei szállás háta megéli, a Nyílének alatt, a cserésben csordáslag járt a vadsertés, és szépen gömbölyödött a makkon.

– Aztán nehogy valamin megfogjalak! – búcsúzott a csendőr. Uz Bence ismét csak magában válaszolt:

– Fogod a nagyanyád tárgyit!

– A hatóság nem tréfáll! – merkelt újból a csendőr. Erről csakhamar meg is győződött. Alig rendezkedtünk be az új szálláson – ahonnan a Csedő úr szolgálja szerencsénkre éppen a kellő időben hala meg a vérmérgezése miatt – Bence fogta az elöltöltő puskáját, és azt mondta:

– Elmegyek s valami harapnivalót hozok.

Két lépéssel már el is tűnt a bokrok között, de alig kerülte meg az Oltárkövet, hirtelen három úri vadász ráemelte a puskáját: – Stail!

– No, csúf petekbe habarodtam! – gondolta Bence, mikor megismerte a szolgabíró.

– Ide a puskát! – célzott rá a főbíró.

Bence sunyin ránézett, figyelmeztetőn felemelte a mutatóujját, és halkán, csak úgy fél szájjal püsszegni kezdett.

– Csend! Csend! Itt van!

– Mi van itt?

– A medve! Az van itt, istálom! Veszedelmes vén, gypjas állat! Az urak meghökkentek:

– Hol? Merre?

– Csak ehejt, a patak felett ereszkedett le... Nem hallották?

A vadászok idegesen váltották át a történetet robbanógolyóra. Uz Bencének még a gyér bajsa is meredezett az izgalomtól.

– Senki egyet se lépjek. Én szembekerülök a medvével s idetérítem.

Az urak sápadtan néztek utána és vártak. Állottak, mint a cövek, legalább egy óra hosszát, minden neszre lövésre készen, s az alatt a ravasz székely úgy eltűnt, hogy bottal üthették a nyomát.

– Nem adtam volna egy pár ökörért! – kacagott, mikor nekem beszámolt a „móká”-ról.

A fegyvert azonban elrejtette.

– Az életemért nem adnám! – mondotta büszkén. Fáin előltöltő puska volt, amibe betömik a puskaport a csövin, szösszel – kóccal lefojtják, arra jön a „mag”, a golyó vagy serét, ismét fojtás. Kapszli gyújtja be, s biztosan pofon vágja a lövőt. Néha elviszi a fél arcát, de azt csak azután veszi észre az ember. Híres fegyver volt. Maga Uz Bence szerkesztette a csövin kívül. A lelkit feltette volna minden lövésre. Hát ilyen puska volt.

Jó is volt, hogy elrejtette, mert veszedelmes idők jártak. A vadászok nem nyughattak, állandóan koslattak a havason.

Uz Bence nélkül azonban senki sem tudott boldogulni. Ő volt a vezető románnak, magyarnak egyaránt. Ha a vadász sajnálta, még csak nem is látott vadat. Nem volt az a híres kutya, amelyik hajtani tudott volna, ha Bence nem akarta. Csak reánézett a kitűnően idomított ebekre, s azok még a szájukat sem tudták megmozdítani, úgy megigézte őket. Éppen a szezon kezdetén voltunk, tömegesen jöttek a „vendégek”. Minden nap tele volt a kalyibánk. Az elsők között volt az inspektor úr, aki Bencét elbukta. A vizsgák végeztével az urak felhozták a havasba egy kis vadászatra. Bencét nem ismerte fel, de a székely szeme felvillant:

– Jó helyre jöttél. Most én vizsgáztatlak meg.

Azért nagy buzgalommal kalauzolta. Gazdag bojár volt az inspek-

tor, aki végigcserkészte Afrikát is, de Bence mellett vadat még csak nem is látott, pedig három napig táboroztak a havason.

Kedvetlenül éppen hazafelé tartottak estefelé, mikor a falu közelében, ahol az erdő a legelőknél véget ér, hirtelen megtorpant Uz Bence:

- Híjnye, beh fajin mókus!
- Hol? Hol?
- Ahajt szökdösik azon a bokron, ne!

Az urak kapkodják a puskát a vállukról, de a prefektus egy mozdulattal eltiltott minden lövést.

– Poftiti Domnule Inspector! – súgja előzékenyen a vendégeknek.

Pillanat alatt eldördül a lövés, s hát a „mókus” irtózatosan elkezd bőgni, vergődni a bokor mögött. Akkor látják, hogy az esti derengésben egy szegény tehenet lőttek ülepen. A farkabojtja játszadozott az ágak közt, ahogy hajtogatta a legyeket, azt mutatta mókusnak bosszúból Uz Bence.

– Emmá lövés volt! – tekergett a kacagástól, s még hozzá száz lejt is kapott, csakhogy az „eset”-ről hallgasson.

– No most kvittek vagyunk! – hunyorgatott elégedetten nekem a vacsoránál, mert pompás halvacsorát csaptunk ennek az örömére.

A halat sem úgy fogta, mint más ember, hálóval, horoggal, műrovarokkal, csak belenézett a patakba, s azt mondta:

- Itt van!

Azzal vetkőzni is kezdett. Mikor úgy állott ott, mint ahogyan az Isten megteremtette, összegyűjtött nyolc-tíz akkora követ, mint a fejem. Előbb azonban „megvetette” a vizet. Az özönfát a göbőből eltakarította, ezt hívják vízvetésnek. Arra felkapdosta a köveket, és hatalmas erővel beleverte a vízbe, hogy fehéren forrott, habzott tőle.

– Megvannak! – mondotta, és belebújt a vízbe. Pusztá kézzel, a kopoltyújuknál fogva kettőnként szedte ki az akkora halakat, mint a karom. Tíz-tizenkettőt is egy göbőből.

– Buta állat a hal! – mondotta megvetéssel, mikor csodálkoztam. – A kődobálásoktól úgy egymáshoz bújnak, mint a juhok. Az